

Бо чылдың сентябрь 9-та Совет Эвилелиниң сураглы химик-эртемдени, СССР-ниң Эртем-нер академиясынын президенти, академик Александр Николаевич Несмеянов алдан хар харлаан.

А. Н. Несмеяновтун төрттүнгөн хүнүнден бээр алдан хар харлааны-биле холбаштыр со-

вет эртемниң мурнууга оң шыгартангай ачы-хавыязын үнелээш, СССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму академик Александр Николаевич Несмеяновту Ленин ордени-биле шагнаан. Чурукта: А. Н. Несмеянов. Фото С. Преображенскийниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

Агарлаашкын

Улут-Хем районун «Күш-ажыл» колхозунун дуржулагы хойжуу Т. Мезерекер эртен чазын хой бүртүгүндө 2,2 кг дүктү кыргып ап, азы хүлээлгесинден 100 грамм дүктү артыкка алган. Келир чазын бир хойга онааштыр үстүдө дүктүн кырынга 300 граммы немей азырын ол хүлээнип турар.

Коданында 600 баш ирчигештерин малчын чайын Хендерге олар-латкаш келгенден оларнын күжү ортумактан өрү болуп, амгы агарлаашкында багай эвес түннелдиг болган. Тодаргайлаарга хонуну дең кезинден 1—1,2 килограмм агарын ап, өске хойжулардан бедик көргүзүлгү болуп турар.

Т. БАЙР-ООЛ.

Аңчыларда

Току районун «Совет Тыва» колхозу аңчыры аңылынын талазы-биле областа хой оругалдыг колхозтарын бирээм. Колхоз баштаар чери күскү аңчыры аңылынга белеткенип, ырак тайгаларда аңчылар доктаап, аңнаар бажынары септеп белеткээр-биле Эрестолга уурткан 4 кижини чоруткан.

Олар тайгаларда аңчылар хонаштарынын бажынарынын септелгезин сентябрь 20-ле доозары-биле бот-хүлээлгелерин ап кызымаккай аңчылап туралар.

Т. ЧАТ.

БАЗА БИР ЧАА ТУДУТ ЭГЕЛЭЭН

Кызылдың педагогика институтунун студенттери колхозтарын болгаш совхозтарын шөлдеринде чаагай дүктү ажаап алырынга кедээниң аңыл-ишчилеринге дузалаары-биле чокта азыгаштылапкан.

Физика болгаш математика факультетинин 4-кү курсуунун 50 ажыг студенттери өөрүн тарва ажаап алышыккынча үлөп кааш, институттун чаа бажынынча ту-дугуна аңылдаары-биле артып калган.

Чаа тудутуң дөжөн салырынга дээди өөредилге черин бо өөредилге чымында доозуп үнерлерин кижирп турары өөрүнчү. Орта оларнын кижиктеннери өөреникчилерин кээп өөренири база чутуа чок. Холунга тудутуңун херекселдерин тудуп чорбаан оолдар, кыстарга баштайгы хүннерде алган берге турган.

Иңчээлээ да тудугта аңылдап турар № 2 тудут-монтаж үчүстөгүнү мергежилдиг аңылчынары

оларга дузалааннар. Студенттериниң аңылдап турар ийи бригадаларын аразында хуваагаш, өске артканын тускай бригада кылдыр тургускан.

3-кү курстун студентин Виктор Черемезов хоорайга чайгы дыштанылгазын эртирп тура, инсти-тут тудуун эгелээн деп дыннап кааш, орта барып аңылдап эгелээн. Ол Куулар Эвир-оол-биле кады крада аңылдап, одалга чери турар онгарда кастыгган довуракты үндүр көдүртүп турар. Ол ийи оолдар аңылдыг шулуудай берген, чүпү кылырын билер.

Тудутта аңылдаары-биле келген-нер бирги хүнден эгелээш-ле бетон кылырнын аразын шингээди ап, боттары мастерлерин дузазы чокка аңылдап турар апарганын.

Үстүнде чурукта (солгай талазында ол талазында) студенттер Тамара Ерофеева, Одыгей Эник, Ту-

ванчап Ону, Монгуш Одар-оол, Валентина Бородин, Любовь Ковригина олар бетон кылып турар өөрүңге хергелеттине чотур материалды чотур өй-шаанда чедирп берип туралар.

Институттун комсомол организа-циясынын секретары Раиса Басаргина моон мурнунда тууйбу салы-рынга аңылдавайн чораан болгаш тудутта аңылдап барган хүнүнде аңаа дөжөн салырынга аңылдаарын дагыраа дыка-ла дөдөөдөн. Дуржула-гыт мастер Александр Скопин Раисаны ол аңылга өөредир-биле дагдынып алгаш, каш-ла хүн иш-тинде боту чааскаан аңылдап турар кылдыр өөредип каан. Мастер А. Скопинниң удуруглазы-биле студент Р. Басаргинаның канчаар аңылдап турарын адаанда чурукта көргүскөн.

Педагогика институтунун 3 фа-

культеттерин, 600 студенттер өө-рениринге таарыштыр кардунген, үш каз бажынынча тудуунга сту-денттер боттарынын хостуг төлө-ринде доктаамал аңылдап, ол бажынын 1962 чылда аңылгаа ки-рер дөж тудугулар-биле кады кү-женишкенин аңылдап эгелээн.

Инда аңылдап турар студенти-лери Виктор Филимонович Шиши-нин удуругу турар болгаш хостуг тө-леринде коллективни кинолаашкын-нары база организастан туралар.

Инда аңылдап турар тудугулар ортузунга «Бистин тудуугусту ма-дырлары» деп хана солуну болгаш «Ажымы-биле өрттөөр» деп а-тыг шоодутту хуудусту үндүренин-ге база өске-да агитас-массалыг аңылдарын чорударында студенти-лер дузалаалар.

Ч. ИРГИТ.

Фотолары В. Умолотуу.

БИСТИН БИБЛИОТЕКАВЫСТА

Чөөн-Хемчик районун Чадаана хоорайга бир-ле дугаар библиотека 1939 чылда аңылтылган болгаш 1948 чылга чедир оң фондусунга дөрт муң хире язы-бүр брошю-лар санаттынын турган. Библиоте-каның фондусунга литератураның хей санын чутула номнары чок, а оң уламында номчуучуларнын са-ны өспөй турган. Иңчаарда библи-отека клуб иштинде бичин өрөөл-ге турган болгаш ном сугар ийи шкафта, номчуучулар олар бир стол салырынга-ла «Ылжыр турган».

Беш чыл бурунгаар район библи-отеканы номчулга заалдыг бажынын бергени эки аңылдап, ном-нарын санын улам көзүдөй, хей яны тематикалыг болдулар арганы берген. Бо хүннерде библиотекада 35 муң номнар бар. Оларнын иш-тинде марксизм-ленинизмниң класс-иктеринин чогаалдары көскү черин ээлеп турар. Номчулга заалында со-луннар, журналдар болгаш хергелет-тизе чотур хой справочный ли-тературалар бар. Заалдыг ишти аргы-шевер, а кышкы үеде чыгыт. Иң-чааштын номчуучулар аңаа күзөд-диг-биле кээп туралар. Библиотека тургустунган үезинден бээр амга че-дир он муң ажыг номчуучуларын. Үстүгү классиктер өөреникчилери каш чылдар бурунгаар орус класс-иктерин чогаалдарын аңылдаарын-дан бергенин турган болза, ам школаларын программалары дузала критиктиг литератураны бичин аңылдап шыдаар апарганын.

Библиотекада тыва националдыг номчуучуларын саны өзүп турар-жок, оларнын негелдизин хандыр хей яны темалыг номнар чедир-пейин турар.

Чадаана хоорайга беш чыл бурун-гаар бичин уруглар библиотеканы аңылтылган шкөөлчүлөр ор-туунга ном-биле аңылды улап башкаарында ийиги берген. Ин-да ам 500 номчуучулар санаттынн турар болгаш ном фондусу 12 муң четкен. Иңчээлээк уруглар библи-отекасынын турар бажынын ишти бичин, шалазы ирик. Уруглар библиотеканынга өске бажын бээр айтыргы Чадаана хоорай Совети сонгаарлаптайн шиптирлээр өй келген.

Бисте чүгле район төвүнде эвес, а колхозчу суурларда 9 кедээ библи-отекалар база аңылдап турар. Бир-ле дугаар кедээ библиотек-та 1950 чылда Чыргакка аңылтылган болгаш оон бээр Москваның Ленин аттыг библиотеканы ону номнар-биле хандырып эгелээн. Инда ам ды-ка хей солун номнар бар, номчуучу-лар аңаа доктаамал кээп турар.

Колхозтар библиотекаларын уугу кезин таарымчалыг бажынар-да туруп турар. Сталин аттыг кол-хоз (даргазы эш Ревни) клуб бол-

гаш библиотеканын септелгези чо-гуур өй-шаанда чорударында эки ду-залаан. Ол мышка Хендерей, Ба-жын-Алаак, Чыргакка кедээ Совет-тер библиотекаларын аңылчы кижиктеп салып, инда аңылдап тураларга боттут дузаны көргүзүп турар.

Хорум-Даг кедээ Советтин чанын-да библиотеканын байдалын көөр болза оон сыр өске: библиотека оң өргөлекчинин бичин бажында туруп турар. Ону чедир тудар тала-зы-биле кедээ Совет сагыш сала-баан. Баян-Тала, Шеми библиотек-алары база-ла оон дээрдедес.

Кедээ библиотекаларын деринде чылдың-на 500—600 рубльди берип турар. Ону кедээ Советтер чөп аңылдап, чарыдавайн турары четпес. Ол акшаны район библиот-еканын өргөзгө бергеш, кедээ библиотекаларын чангыс аай херек-селдер-биле хандырып таарыштыр тургузарын шиптирлээр өй келген.

М. МОТОВА,
район библиотеканын
өргөлекчиси.

Мурнакчыларның одуруунда

Току районун «Совет Тыва» колхозунун тудугулары Совет Ты-ваның 15 чыл оңун байырлалында күш-ажылчы белеткериң ужуражыр дөж тудут талазы-биле планын оонааларын чедиркиниң күсөд-диг туралар.

Колхозчу тудугулар 8 аал ишти чурттаар чурттага бажынарын тудуун бүгүн дооскаш аңылгаа ки-ркен. Оон ында Талымда хой,

инектин 1—1 кажаларын чокку хүннерде аңылгаа кирир болгаш хлеб садар даректу кылган.

Тудут бригадында К. Дамды, Д. Эрипте, Б. Долгар, М. Чат, Ду-гур, Дамчырга олар хүн бүрүнү нормазын 130—150 хуу күсөдип, мурнакчы тудугуларын одуруун-да санадып туралар.

Ч. ТИМОФЕЕВ.

Коммунизм дээрге—күш-ажылдың дээди бүдүрүкчүлүү

СЭКП Төп Комитетинин ийи Пленумунун Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарынга Кыргырында Владимир Ильич Ленинниң кайгам-чыктыг, коммунизм тургузушкуну-нун тодаргай перспективанын илө-гөйлөп турар дараазында сестери карген:

«Коммунизм дээрге капиталыст күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүгө бо-дзарга, эки тура-биле, медреселдиг бзу-биле каттышкан, мурнакчы тех-никаны аңылгап турар аңылчына-рын күш-ажылдың дээди бүдү-рүкчүлүү болур».

Миллион-миллион совет кижилер—ажылчынар, колхозчулар, ин-теллигенция ол Ленинни сестери эки биле алганнар, ол сестер олар-нын угаанында болгаш чүтөөдө си-не берген. Чеди чыл планын хуусаа бетинде күсөдир дөж демисел улам дегергенге-биле калбарып ту-рар, коммунизм тургузушкуну калбарырынын үезинче, социализм биле капитализмниң тайбың эконо-миктиг чарыжынын шиптирлөгү ча-дасынче Совет чурт шилчип кирген амгы үеде күш-ажылдың бүдүрү-кчүлүү дүргөни-биле болгаш чал-гылыш чоту-биле бедидер дугайында партияны болгаш улустун сагыш салышкыны кайгамчык уугу хем-чөөдиг-биле өскөн. Бүгү улустун социалист чарыжынын миллион-миллион кижикчилеринин чога-дыкчы дилеп тымышкынары, ин-ициативасы болгаш илдекейлиг чоруу

„Правданың“ мурнуку чүүлү

ол сорулгаже утланган.

Чижек кылдыр, Вышневолоцки-нин аргыкчы Валентина Гаганова-нын чаагай эгелөөшкенин ап көрө-дү. Ол, а оон соо-биле муң-муң мур-накчылар, хождунгай үчүстөккө аңылдаары-биле чүгө шилчөөнө-ри? Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чер болганга, бүгү-ле үчүстөккө өссүн дээринин дугайында, хары-на ол эчизинде барып чаа нитилел тургузуун тилдиринге, капита-лизм-биле тайбың чарышка бистин тилдирингеске эң-не чутула, эң-не кол чүгө ол болур дээринин дугайында сагыш салышкыны оларнын ол эгелөөшкенин күшү берип турган. Эгелээн чаа шимчөөшкени-ниң—келер үениң хайгымчалыгы кылдыр ону бистин чөптү-биле адап турарымыс коммунист күш-ажылдың шалыпчыларын шим-чөөшкенин кол утказы база ы-да.

Ленинградтын он дөрт заводтары-ның болгаш фабрикаларынын кол-лективтеринин патриотчу чаа эге-лөөшкенин дугайында дыңалыг-ны чокта чаа «Правдага» парала-н болгай. Ол коллективтер боттары-на аргаларын сазып көргөш, чеди чыл-панын күш-ажылдың бүдүрүкчү-

лүүнүн деңгелин талазы-биле беш чыл иштинде күсөдир, чеди чыл-дын төмүчүндө кедер кылдыр план-наттыг күш-ажылдың бүдүрү-кчүлүү 1963 чылда чедер деп хү-лээлгени алганнар.

Ол харысалгалыг хүлээлгелерин ап тура Ленинградчылар болза ону чутта техниктиг депилгеле үндө-лөткөш, амгы үениң эртемниин болгаш техниканын эң чаа че-диншкенин бүдүрүлгө чүткү-дүт болгаш план бзууга непереди-ринин аргазы-биле чедип ап бо-лур дээрин тодаргай-биле угаал билеп турганнар. Иңчаарга техник-тиг депилгениң кол чөпсө, үндө-лин оруу—бүдүрүлгени комплекс-тиг механизастары болгаш авто-матчылары болур, а бо дээрге чүгө экономика талазы-биле эвес, харын база социал талазы-биле уугу ужу-рузалыг. СЭКП Т-ның ийи Плену-мунун шиптиринде дөдөгөдөй бол-за: «Социалист нитилелге бү-дүрүлгө чорудуугаларын комплекс-тиг механизастары болгаш автомат-чылары болза ажылчы чоннарын-ч эң чутула эрге-ажыктарыга таар-жы, миллион-миллион кижилерин күш-ажылдың чигедип, ол күш-ажылдың бүдүш-шынарын үндө-ми-биле өскөртүп, оон бүдүрүкчү-лүү бөдидип, амыл хүнүнүн үр-гүлчүлелин кызырарыга болгаш угаан ажылынын база күш ажылы-нын аразында боттуг ыгалды уугу-

наарыга үндөинин тургузуп ту-рар».

Ленинградчыларын эгелелин үнели болгаш ужу-рузалыг хар-ынна чүдөл дээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнү талазы-биле чеди чыл планынын оонааларын хуусаа бетинде күсөдиринин сорулгазын техниктиг депилгениң, бүдүрүл-гени комплексинин механизастары-ның болгаш автоматчыларын бж-жү үндөинин оларнын шипти-рлээр болуп турарында болур. Ха-рын моон ужурунда ол сорулга чер-ле боттут, мынчагаш ол чедир-ки-нин шиптирлелтиг турар дээринде канды-да чигинип тур-ба! Чижек кылдыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнү талазы-биле чеди чылдын сорулгаарын беш чыл иш-тинде күсөдир дөж чарыштын эгелөөшкенин бирөөн — Балтий заводуун алган хүлээлгелерин ап көрөдү. Ол заводтун коллектив-алың каш чөптөргө бүгү ажылдарын комплексинин механизастарын бот-тандырар, хончалар бүдүрүлгө чарыштын чорудар, бүдүрүлгенин чикал чаа анымап болуп турар тускай үчүстөктөрүн тургузар, ме-ханиктиг аңылдап кылышкынын хей күш үнер чоруун дыка кызы-рып болур конструкторларын белет-кеш кылымдын шиптөөдү амыр бол-ган өске-даа хемчеглерин аларын шиптирлээр. Бо хемчеглерин ап ба-за хождунгай үчүстөктөрүн бы-жылаашкан, заводтун коллектив күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнү деңгелин талазы-биле чеди чыл-дын оонааларын беш чыл ишти-ге күсөдир шидар.

Ленинградтын өске-даа заводта-рынын хүлээлгелери база-ла бо ыш-каш тодаргай—оларнын коллектив-тери чаа техникага болгаш депил-гелгелг технологига даанып алгаш, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү дөж демисейип турар. А ол дээр-ге—чедиркинин шынчы магады-лазы болур. «Улетпурге болгаш нө-дөз ажыл-агыйга харын-на эртем-техниктиг депилгеле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнү дүргө өөрчөгө, продукциянын шынарын бедидирин-ге болгаш бот-үенин чигидиринге чедирер, а эчизинде барып ол болза, социализмни болгаш коммунизмни материал-техниктиг суурун тургу-зарыга эргөмө чутула негелделерин хандырар» деп эң Н. С. Хрущев чу-гаалаан.

Социализмни байдалында аңыл-чы-аңылдың бүдүрүкчүлүү ажылчы-нарын күш талазы-биле экин эртер чүткүртүүнү күсөдир-биле эзер эвес, харын бүдүрүлгени техника тала-зы-биле болбайраңгайдырарын болгаш рационализастарын кү-сел-биле өзүп турар, а бо чорукка аңылдын аңынын болгаш колхозчу гараачынарын калбак массалары хан-дамчындан дудуш сонугура-дыт. Чокта чаа Уралдың аар маши-на тудууну заводтунуң бөлүк аңыл-чынары боттарынын эки — эскэ-ватор цетинин аңылчын Константин Маслий-биле болган өөредил-гелг чижекти «Правданың» арны-на бижөөнөр. Чылдың өгөшүнөн бээр эң Маслий 26 айларын нор-маларын аңылдап кылган. Ийди бедик көргүзгөдөр ол канча чеди-лин алганмы? Ону ол күш талазы-биле эртер чарыдал кылдып тургаш чедип албааны тодаргай. Константин

Маслий күш-ажылдың бүдүрүкчү-лүүн бедидип турар алаан каш тех-ника талазы-биле солун дерилгелер-ни болап тышкан болгаш неперте-кен. Чижээ, диштечек тускай ду-гуйларын аңылдап кылдыр талазы-биле оң болап тышканы арга ол чо-рудугуна күсөдирде күш-ажыл-дың бүдүрүкчүлүүн барык үш катап бедидер арганы берген.

Ийди аңылчынар бисте муң-муң болгаш он-он муң бар. Сорулга болза оларны бүгү хемчеглер-биле деткиринде, оларнын дуржулазын массаларын херөө болдурунда, оларнын техниктиг болбайраңгай-галарын, күш-ажылдын организа-таары талазы-биле оларнын арга-ларын калбак хемчөөдүн-биле ин-ициатива непердиринде болуп турар.

База бир чижектеп ап көрөдүр. Приморск крайда ак-чоругчунуң руданы аңылдап кылып турар Хрустальниң комбинатынын руд-никтеринге кыска хуусаа иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнү уугу бедиркини чедип алдынган. СССР-ниң Эртемнер акадминистра-ция Даг херэниң институтун эртем-деннери-биле бүдүрүлгө чарыкчы-ларын үр-түннелдиг чогадыкчы кады аңылдажылынын түңе-линде ол кылдынган. Мындыг чи-жектер кончүт хей. Бүдүрүлгелер боттарынын күженишкенин эр-темденер-биле каттыштырышкан-да, аңыл-херек кезээде эң дүргө-ни-биле бурунгааралар.

Ленинградчыларын аларлыг эгелөөшкенин бүгү чурт ийи-өй-дө сөйгөн алтар, металлурга болгаш нефтичтер, химиктер болгаш шах-

терлар, машина тудучулары бол-гаш энергетиктер, тудугулар бол-гаш пещерлер, колхозтарын болгаш совхозтарын аңыл-ишчилери, бү-дүрүлгө болгаш тудут бүртүгү-чүлөрүн аңылдап кылдыр талазы-биле чеди чылдын оонааларын хуусаа бе-тинде күсөдиринин тодаргай ору-ктарын ыламылалды-биле бодалар болгаш тырлар эвес деп бүтүрө-дин-биле чуталап болур. Ол аңыл-ды чорудуп турган, мурнакчы бж-дүрүлгелерин дуржулаалары чүт чүгө өөдир турарын черле утпас болза чотур:

— Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедидер дээр болууза—эртемде-нер-биле быжыг найырадып, чаа техниканы чүткүлдү-биле неш-тер, ону эң дээр-биле шиптөөдү ал, чүткүлдү-биле болгаш мага-шыл чоту-биле өөр, бодунуң билгенин болгаш мергежилинин болбайраңгайды!

Экономика талазы-биле тайбың чарышты кылымы деп капитализм-ни социализм кыйгырган. Ол ча-рышка тилдигени ула-дараа чедип албышкан, Коммунист партияга удуруткан совет улус бодунуң ту-тарында мерген угаанын Ленинни дараазында сестери бижигилеп ал-ган:

«Социализм күш-ажылдың чаа, улам бедик бүдүрүкчүлүүн тургузу-туру-биле капиталым туюлунга чедир тилеттирген туруп болуп бол-гаш туюлунга чедир тилеттирген турар-даа».

Чагыг № 2568. Культура эргелелиниц типографиязы.